

PAPER DETAILS

TITLE: ALI EMİRİ'NİN EZHÂR-I HAKİKAT ADLI ESERİNDE KÖK DEĞERLER

AUTHORS: M Halil Sağlam

PAGES: 1470-1492

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/4063960>

ALİ EMİRİ'NİN EZHÂR-I HAKİKAT ADLI ESERİNDE KÖK DEĞERLER

ROOT VALUES IN ALI EMİRİ'S EZHÂR-I HAKİKAT

M. Halil SAĞLAM*

ÖZ: *Ezhâr-ı Hakikat*, Ali Emiri'nin Arnavutluk'un Luşna kazasında maliye müfettişi olarak görev yaptığı dönemde (1896-1900) özdeyiş türünde kaleme aldığı bir eserdir. Eserde Arap alfabesine göre sınıflandırılmış, farklı konularda nasihatler içeren 220 kısa metin bulunmaktadır. Metinlerin büyük bir kısmı öz denetim, saygı, empati, dürüstlük ve adalet gibi kök değerlerle ilişkili özdeyişlerden oluşmaktadır. Özdeyişlerin tamamı yazarın bilgi, birikim ve hayat tecrübesini yansıtmaktadır. Bu çalışmada özdeyişler Milli Eğitim Bakanlığının belirlediği kök değerlere göre sınıflandırılmıştır. Çalışma nitel araştırma olup doküman analiziyle gerçekleştirilmiştir. Yapılan çalışma MEB ders programlarında geçen kök değerlerle sınırlandırılmıştır. Çalışmanın temel amacı Türk edebiyatında özdeyişle ilgili çalışmalara katkı sağlamaktır. Özdeyiş türü Türkçe Dersi Öğretim Programında bilgilendirici metinlere dâhil edilmiştir. Programda öğrencilerin özdeyişleri kullanarak anlatımlarını zenginleştirmeleri hedeflenmektedir. Çalışma sonucuna göre *Ezhâr-ı Hakikat*'ın öğrencilerin anlatım gücünü zenginleştirecek çok sayıda özdeyiş içerdiği tespit edilmiştir. *Ezhâr-ı Hakikat* 2007 yılında sadeleştirilerek Hakikat Çiçekleri adı altında yayınlanmıştır. Dolayısıyla eser hem ders etkinliklerinde kullanılabilecek hem de öğrencilere okumaları için tavsiye edilebilecek niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Ezhâr-ı Hakikat, Hakikat Çiçekleri, Özdeyiş, Ali Emiri, Kök Değer

ABSTRACT: *Ezhâr-ı Hakikat* is a work written in the form of aphorisms by Ali Emiri during his time as a financial inspector in the Luşna district of Albania (1896-1900). The work contains 220 short texts containing advice on different subjects, classified according to Arabic alphabet. Most of the texts consist of apothegms related to root values such as self-control, empathy, respect, honesty and justice. All of the sayings reflect the author's knowledge, experience and life experience. In this study, sayings are classified according to the root values determined by the Ministry of National Education. The study is a qualitative research and was carried out with document analysis. The study was limited to the root values in the MEB curriculum. The main purpose of the study is to contribute to studies on maxims in Turkish literature. The aphorism type is included in the informative texts in the Turkish Course Curriculum. The program aims to help students enrich their expressions by using aphorisms. According to the results of the study, it was determined that *Ezhâr-ı Hakikat* contains many sayings that will enrich the students' expression power. *Ezhâr-ı Hakikat* was simplified and published under the name *Hakikat Çiçekleri* in 2007. Therefore, the work can be used both in course activities and recommended for students to read.

Keywords: *Ezhâr-ı Hakikat*, *Hakikat Çiçekleri*, Maxim, Ali Emiri, Root Value

* Doç. Dr.-Siirt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı/Siirt-mhalil.saglam@gmail.com (Orcid: 0000-0001-7557-7021)

Giriş

Ali Emiri günümüz Türkçesine *Hakikat Çiçekleri* olarak çevrilen *Ezhâr-ı Hakikat* adlı eserini Arnavutluk'ta maliye müfettişliği yaptığı dönemde (1896-1900) kaleme almıştır. Emiri, kitabın ön sözünde *Ezhâr-ı Hakikat*'ı hangi amaçla ve nasıl bir ruh haliyle kaleme aldığını açıkça anlatır. Emiri, Dersaâdet'ten aldığı emir üzerine Berat sancağına bağlı Luşna kazasına gitmiş; boş vakitlerinde okuyacak kitap bulamayınca can sıkıntısını gidermek için burada bir kitap yazmaya karar vermiştir. Kitap bir anlamda yazarın Luşna hatırasıdır. Ali Emiri kitabı yazarken yanında hiçbir kaynağın bulunmadığını bunun da kendisini mutlu ettiğini söyler. Çünkü kitabını yazarken hiçbir yazarın tesiri altında kalmamış; doğrudan doğruya kendi hayat tecrübesini özgün ifadelerle ortaya koymuştur. Kitap, her ne kadar iki gün zarfında yazılmış görülse de aslında kitabın arkasında yazarın yirmi yıllık hayat tecrübesi bulunmaktadır. Gece vakti gurbet diyarında tabiatı ve gökyüzünü temaşa eden Ali Emiri, hayatın anlamını keşfetmiş; Allah'ın dışında her şeyin bir gün mutlaka helak olacağını düşünmüştür. Kitapta hayatı anlamlandırmaya çalışan, bilgi, birikim ve tecrübelerine dayanarak ölümünden sonra dünyada kalıcı bir eser bırakmayı amaçlayan bilge bir insanın düşüncelerini okuruz. *Ezhâr-ı Hakikat*, Türk edebiyatında az sayıda örneği bulunan özdeyiş türünde bir eserdir. Yazar, o ana kadar okuduğu kitaplardan ve sohbetinde bulunduğu âlimlerden yararlandığı kadarıyla okurlarına dine, ahlaka, vatanseverliğe dair nasihatlerde bulunmakta; bilgi ve tecrübelerini paylaşmaktadır. *Ezhâr-ı Hakikat* ahlaki ve dinî öğütler içermesi yönüyle nasihatnâmelere benzemektedir. Türk edebiyatına Arap ve Fars edebiyatından geçen nasihatnâmeler ahlaki öğütler içeren bir edebî türüdür. Müslüman toplumlarda dinî ve ahlaki değerleri telkin etmeyi amaçlayan tür, "*dinin emir ve yasakları ile gelenek ve töre ahlâkı içinde yapılması veya yapılmaması gereken davranışları konu*" alır (Keleş, 2010: 184). Farsçada pendnâme olarak isimlendirilen nasihatnâmelerin özdeyiş türünden ayrılan yönü ayet, hadis ve dinî kıssalarla desteklenmesi ve özdeyişlerden daha uzun olan cümle yapısıdır. Türk edebiyatında Kâtib Çelebi'nin *Düstûrû'l-Amel Li-İslâhi'l-Halel*'i (1653), Nâbi'nin *Hayriye* (1701), Sümbülzâde Vehbî'nin *Lutfiyye* (1791), adlı eseri birer nasihatnâme örneğidir. Son dönemlerde kaleme alınan Ali Fuat Başgil'in *Geçerle Başbaşa* (1949) İlber Ortaylı'nın *Bir Ömür Nasıl Geçti* (2021) eserleri de birer modern nasihatnâme örneği olarak kabul edilebilir. Özdeyiş ise "*bir düşünce, duygu ve gerçeği kısa, yalın ve çarpıcı biçimde anlatan, yazarı ya da söyleyeni bilinen*" özlü sözlerdir (URL-1). *Türkçe Sözlük*'te özdeyiş için "*Bir düşünceyi, bir duyguyu, bir ilkeyi kısa ve kesin bir biçimde anlatan, genellikle kim tarafından söylendiği bilinen özlü söz; vecize, kelamıkibar, aforizm, aforizma, motto*" tanımlaması yapılmıştır (URL-2) Özdeyişlerin en tipik özelliği söyleyenleri belli olması ve derin anlam içeren kısa cümlelerden oluşmasıdır. Nietzsche, *Aforizmalar*'ında: "*Benim arzum başkalarının bir kitapta anlattığı şeyi on cümlede anlatmaktır*" (2012: 106) der. Nietzsche'nin bu arzusu aslında

bütün özdeyiş yazarlarının ortak arzusudur. Özdeyiş yazarı mümkün olduğu ölçüde az sözle çok şey anlatmanın derdindedir. Özdeyişin bir başka özelliği de bilgilendirici metin türünde edebî bir tür olmasıdır. Türkçe Dersi Öğretim Programı’da özdeyiş makale, deneme ve gezi yazısı gibi edebî bir tür olarak tanıtılır. Programda öğrencilerin özdeyişleri yazılı ve sözlü anlatımlarında daha etkili kullanmaları istenir.

Tarihsel olarak bakıldığında özdeyiş türünün mazisi ilk inanç sistemlerine ve kutsal dinlere kadar uzanır. Konfüçyüs’ün felsefeye dair “Sözler”i, Buda’nın sosyal hayata dair “Öğreti ’si”; Hz. Muhammed’in (SAV) İslama dair “Hadis-i Şerif”leri, özdeyiş türünün ilk seçkin örnekleridir. Başlangıçta dinî ve ahlaki esasları telkin etmek üzere söylenen özdeyişler, zamanla felsefî, siyasî ve tarihî konularda söylenmeye başlanmıştır. İbni Sina’nın (980-1037) *Kanun ve Şifa*, İmam-ı Gazali’nin (1058-1111) *Devlet Başkanına Öğütler*, Machiavelli’nin (1469-1527) *Hükümdar*, Campanella’nın (1568-1639) *Prens*, Paskal’ın (1623-1662) *Düşünceler*, Descartes’in (1596-1650) *Felsefenin İlkeleri*, Montaigne’in (1533-1592) *Denemeler*, Dale Carnegie’nin (1888-1955) *Söz Söyleme İş Başarma Sanatı* adlı eserlerinde sanata, inanca, sosyal hayata dair çok sayıda özdeyiş örneği bulmak mümkündür. Özdeyişler genellikle bu tür eserlerde okurda sarsıcı etki uyandıracak ve konuyu özetleyecek şekilde kullanılır.

Özdeyiş, Batı medeniyetinde aforizma adı altında “ilk kez İngiliz filozof Francis Bacon (1561-1626) tarafından bağımsız bir edebî tür olarak kabul edilmiştir” (Sarıkaya, 2004: 8). Fransız filozoflar De La Rochefoucauld (1613-1680) ve Blaise Pascal (1623-1662), Alman filozoflar George Christoph Lichtenberg (1742-1799), Arthur Schopenhauer (1788-1860) ve Friedrich Wilhelm Nietzsche (1844-1900) İsviçreli filozof Johann Heinrich Fussli (1741-1825), Çek asıllı Avusturyalı filozof Franz Kafka (1883-1917), Lüblan asıllı Amerikalı filozof Cibrân (1883-1931), Belçikalı filozof Henri Michaux (1899-1984) ve Polonyalı filozof Stanislaw Jerzy Lec (1906-1966) Batı medeniyetinin özdeyiş türünde en seçkin örneklerini vermişlerdir. Söz konusu bilim insanları eserlerinde sanata ve hayata dair düşüncelerini kısa fakat bir kitabı içerecek kadar geniş hacimde dile getirmişlerdir.

Türk edebiyatında özdeyiş türünün mazisini ilk yazılı ürünler dönemine kadar götürmek mümkündür. Göktürk Abideleri’nde geçen “*Zamanı Tanrı yaşar; insanoğlu hep ölmek için türemiş*” (Ergin, 2009: 27) sözü bir özdeyiş örneğidir. İlk İslami Türk eserleri olan *Kutadgu Bilig*, *Divânu Lügati’t-Türk*, *Atabetü'l-Hakayık* ve *Divan-ı Hikmet*’te de bu türde çok sayıda özdeyiş örneği bulmak mümkündür. Divan Edebiyatı da bu konuda oldukça zengin bir içeriğe sahiptir.

Özdeyişlerin, Divan şiirinde karşılığı bercestelelerdir. Berceste, Cafer Mum’un ifadesiyle “*Sahip olduğu özelliklerle benzerleri arasında dikkatleri kendi üzerine çeken şeydir*” (2011: 25). Bu sözcük, divan şiirinde “*en küçük nazım birimi olan mısradan başlayarak beyit, şiir, hatta şiirler için sıfat olarak kullanılmıştır*” (Mum, 2011: 25). Koca Ragıp Paşa’nın “*Şecâ’at arz ederken*

merd-i Kıptî sirkatin söyler"; Hasan Ziya'i'nin "*Siyehfâm eyleyen mir'âtı 'aks-i rûy-ı zengîdir*"; Nev'i'nin "*Fark eylemeyen cevheri sarraf değildir*"; Bagdatlı Ruhi'nin "*Gül el üzre tutulur hâr yabana atılır*"; Necati'nin "*Suçluyu âdettür kim astırırlar kâfire*" mısraları birer berceste örneğidir (Gürgendereli, 2003; Mum, 2011). Divan şiirinde özdeyiş olarak nitelendirilebilecek bercesteler daha çok aşka, doğruluğa, yardımseverliğe, adalete ve sosyal hayata dair nasihatler içermektedir.

Özdeyişin kendisine özgü bir tür olarak ortaya çıkması ancak Tanzimat aydınlarının Batılı filozof, düşünür ve bilginlere ait özlü sözleri tercüme etmesinden sonra olmuştur. Bu dönemden önce Türk edebiyatında özdeyiş türünde müstakil bir eser bulunmamaktadır. Türün bilinen ilk örneği *Emsal* adıyla (1878) Şemsettin Sami'ye aittir (Törenek, 2016). Eserde, Doğulu ve Batılı bilim insanlarına ait 3000 özdeyiş bulunmaktadır. Türk edebiyatında özdeyiş türünün temel özelliklerini örnekleriyle açıklayan bir anlamda türü diğer edebî türlerden ayıran ilk kişi Cenap Şahabettin'dir (İspirli, 2019: 231). Cenap Şahabettin, *Servet-i Fünun Dergisi*'nde çıkan "Vecize Edebiyatı" başlıklı yazısında (1927) özdeyiş türünün temel özellikleri hakkında bilgi vermektedir. Nitekim Cenap Şahabettin, "Vecize Edebiyatı" makalesinden çok daha önce *Tiryaki Sözleri* (1918) yazmış, özdeyiş türünün güzel bir örneğini vermiştir. Türk edebiyatında *Emsal* ve *Tiryaki Sözleri* dışında Mehmet Recep'in, *Emsâl-i Hakikat* (1897), Ali Emiri'nin *Ezhar-ı Hakikat* (1900); Bıçakçızade İsmail Hakkı'nın *İlmin Hayatın Bencesi* (1924), Hüseyin Siret Özsever'in *Manzum Sözler* (1925), Ağâh İzzet Yazgaç'ın *Davuldan İlhamlar* (1927), Raif Necdet Kestelli'nin *Süzme Sözler* (1935), Hüseyin K. Ece'nin *Cümleler* (1984), Hulki Aktunç'un *Aforistika ya da Özdeyişler* (2001), Abbas Sayar'ın *Noktalar* (2002) başlıklı eserleri birer özdeyiş türü eser örneğidir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Yapılan literatür taramasında *Ezhâr-ı Hakikat* hakkında sınırlı sayıda çalışma yapıldığı tespit edilmiştir. İlk olarak editörlüğünü Hasan Hayri Demirel'in yaptığı *Ezhâr-ı Hakikat* Abdülkadir Demir tarafından "*Hakikat Çiçekleri*" adı altında sadeleştirmiştir (Emiri, 2007). Kitapta özdeyişler hem asıllarıyla hem de sadeleştirilmiş şekilleriyle yer almaktadır.

Ezhâr-ı Hakikat, hakkında bilinen ikinci çalışma Sait Merbutlu'ya aittir. Merbutlu, *Ezhar-ı Hakikat*'i günümüz Türkçesine aktarmış, eserin dış yapısına yönelik açıklamalarda bulunmuştur:

Ezhâr-ı Hakikat (Hakikat Çiçekleri) ismini verdiği bu eser hacim bakımından küçük, fakat içindeki ifade ve mana bütünlüğü çerçevesinde zengindir. 220 hikmetâmiz ifadeleri kapsayan cümlelerden ibarettir. Risâlede yer alan cümleler, arap alfabesine göre müretteb sıralanmıştır: (elif:150, be:51-81, te:82-89, se:90-91, cim:92-102, ha:103-111, hı:112-113, dal:114-126, zel:127-128, re:129-131, ze:132-153, sin:136-141, şin:142-146, sad:147-149, dad:150-151, tı:152-153, zı:154-155, ayn:156-166,

ğayn:167,fe:168-173, kaf:174-182, kef:183-189, lam: 190, mim:191-202, nun:203-206, vav:207-212, he:213-218, ye: 219-220 (2011: 112).Bunların dışında Sadık Yazar ve Mustafa Uğurlu Aslan'ın yayına hazırladığı *Ali Emiri Divanı*'nda *Ezhâr-ı Hakikat* hakkında açıklayıcı bilgi bulunmaktadır (2020: 99-100).

Ezhâr-ı Hakikat hakkında yapılan bu çalışmalara bakıldığında çalışmaların daha çok eserin tanıtımına ve sadeleştirilmesine yönelik olduğu görülmektedir. Bu çalışmada *Ezhâr-ı Hakikat* adlı eserin tanıtımı amaçlamıştır. Eserde okura verilmek istenen mesajlar, mesajların kök değerlerle ilişkisi, yazarın hangi değerleri öncelediği ve değerlerin aktarım türü araştırma kapsamı içerisinde incelenmiştir. Yapılan tespitlere göre *Ezhâr-ı Hakikat* özdeyiş türünde bir eserdir. Çalışmanın Türk edebiyatında özdeyiş türüne ve özdeyişlerin kök değer ilişkisine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmada Yöntem ve Sınırlılık

Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden doküman analiziyle gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, *Ezhâr-ı Hakikat* kök değerler bağlamında incelenmiştir. Kök değerlerin sınıflandırılmasında sosyal ve bireysel amaç ve kapsamlara göre farklı sınıflandırmaların olduğu dikkat çekmektedir (Kart ve Şimşek, 2020). Bunlar arasında özellikle "Nelson'ın Değer Sınıflandırılması", "Rokeach'ın Değer Sınıflandırılması", "Spranger'ın Değer Sınıflandırılması" ve "Schwartz'ın Değer Sınıflandırılması" akademik çalışmalarda sıklıkla kullanılmaktadır. Bu çalışmada '*Ezhâr-ı Hakikat*'ın yerli ve millî değerler içerdiği düşünülerek eser, Milli Eğitim Bakanlığının belirlediği on kök değere göre sınıflandırılmıştır. Özdeyişler sınıflandırılırken ilişkili oldukları tutum ve davranışlara göre bir değerlendirme yapılmıştır. Çalışmada bazı özdeyişlerin birden fazla kök değerle ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Bu tür özdeyişler daha yakın görülen kök değere dâhil edilmişlerdir. Çalışma kapsamındaki kök değerler aşağıda belirtilen tutum ve davranışlarla ilişkilendirilmiştir.

1. Adalet: Adil olma ve eşit davranma; hakka ve hukuka riayet etme.
2. Dürüstlük: Açık, anlaşılır, doğru ve güvenilir olma; yalan söylememe; sözünde durma.
3. Sabır: Azimli olma; ıylmama; tahammül etme ve beklemeyi bilme.
4. Sorumluluk: Kendisine, çevresine, vatanına ve ailesine karşı sorumlu olma; görev alma; davranışlarının sonuçlarını üstlenme. Üstlendiği görevi hakkıyla yerine getirme; çalışkan ve tedbirli olma.
5. Yardımseverlik: Cömert, diğerkâm ve paylaşımcı olma.
6. Vatanseverlik: Devletine, milletine ve bayrağına sahip çıkma; kanunlara uyma; millî ve manevi değerlerine sahip çıkma.
7. Sevgi: Canlı ve cansız bütün varlıkları sevmeye; kin beslememe; iyilikte bulunma.

8. Saygı: Alçakgönüllü olma; başkalarının hakkına riayet etme; başkalarına kendisine davranılmasını istediği gibi davranma; diğer insanların kişiliklerine değer verme; muhatabının konumuna, özelliklerine ve durumuna göre hareket etme.

9. Dostluk: Arkadaş ilişkilerinde güvenilir ve vefalı olma; arkadaşı için fedakârlık yapma; birlikte yaşamının bilincini anlama.

10. Öz denetim: Davranışlarını kontrol etme; yere, duruma ve zamana göre nasıl davranılması gerektiğini bilme; öz eleştiri yapma, öz güven sahibi olma.

Kök değerlere göre tasnif edilen özdeyişler çalışmaya sadeleştirilerek aktarılmıştır. Paragraf düzeyinde sıralı cümlelerden oluşan metinler özdeyiş olarak çalışmaya dâhil edilmemiştir. Çalışmada özdeyişler kısa ve öz cümleler arasından seçilmiştir. Değerlere göre sınıflandırılan özdeyişler kitaptaki numara sırasına göre çalışmaya aktarılmıştır.

Değer Kavramı

Değer kavramı Türkçeye İngilizce value kelimesinin karşılığı olarak girmiştir. Kelimenin aslı Latince "kıymetli olmak" veya "güçlü olmak" anlamına gelen valare kelimesine dayanmaktadır. Kelimeyi sosyal bilimlerde bir kavrama dönüştüren Polonyalı filozof ve sosyolog Znaniecki'dir (Bilgin, 1995). *Türkçe Sözlük*'te kavramla ilgili şu ifadeler geçer: "*Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü*" (URL-3). Ceviz'in tanımına göre ise değer: "*Ahlak ya da değer felsefesinde, olgu bilincinden sonra ortaya çıkan ve olguya belli duyguları, arzuları, ilgileri, amaçları, ihtiyaç ve fiilleri olan özneyle ilişki içinde belli nitelikler yüklemeye beliren tavır; öznenin olana, olguya yüklediği nitelik*" tir (Ceviz, 2005: 432). Tanımlamalardan da anlaşıldığı gibi değer kavramı insan karakterini şekillendiren ve sosyal hayatı düzenleyen ilke ve esasların bütünüdür. Doğasında kin, kıskançlık, ihtiras ve bencillik gibi farklı yıkıcı duygular barındıran insanı ancak doğruluk, yardımseverlik, alçak gönüllük ve öz denetim gibi değerler bütünü kontrol altına alır ve onu topluma faydalı bir birey haline getirir. İnsanlık tarihine bakıldığında bütün büyük devletlerin değerlerine sahip oldukları dönemlerde terakki ettikleri, değerlerini yitirdikleri dönemde ise alçaldıkları görülmektedir. Fatih Sultan Mehmet, devleti yönettiği dönemde sosyal hayatta geliştirdiği diğerkâmlık ve devlet yönetiminde uyguladığı adalet sayesinde İstanbul'u fethetmeyi başarmış ve ardından da büyük bir imparatorluğun kurulmasına vesile olmuştur. Osmanlı İmparatorluğunun bilim ve teknolojiye kendisini yenileyememesi karşısında "*Avrupa teknolojiye özellikle askeri teknolojiye, ilimde ilerleyerek güce-servete-bilgiye sahip ol(muş) ve Osmanlı karşısında üstünlüğü ele geçir(miştir)*" (Kodaman, 2007: 13). Osmanlı İmparatorluğunun çöküşünde bunun gibi birçok sosyal, siyasal ve ekonomik sebep varken işin özünde değer yozlaşmasının ve ahlaki çöküntünün önemli etkisi olmuştur. Geçmişinden ders alan bütün medeniyetler değerlerini canlı tutmaya

çalışmakta ve nesilden nesile aktarmanın gayreti içine girmektedir. Çünkü değerler medeniyetlerin devamlılığını sağlar ve bireyin yaşam kalitesini artırır (Bostrom, 1999).

Eğitim ve Öğretim Programlarında Değer Kavramı

Bütün devletlerin eğitim ve kültür politikası temelde topluma faydalı bireyler yetiştirmek için planlanır. Asıl olan değerlerin eğitim ve kültür politikasına nasıl yerleştirildiği ve nesillere nasıl aktarıldığıdır. Ülkemizde değer kavramı eğitim ve öğretim programlarına 2005 yılından itibaren açıkça girmiştir. Ancak değerlerin programda yoğun bir şekilde yer alması ancak 2017 yılında yapılan kapsamlı bir çalışmayla mümkün olmuştur. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 18 Temmuz 2017 tarihinde yapılan bir basın açıklamasıyla değerlerin bütün ders programlarında daha sistemli ve daha yoğun bir şekilde yer alacağı belirtilmiştir (Kart ve Şimşek, 2020: 11). Değerler eğitimi 2018 yılında güncellenmiş; kök değer kavramı ilk kez bu yıl programda kullanılmaya başlanmıştır. Programda “adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik” olmak üzere toplam on kök değer bulunmaktadır. (URL-4). Bakanlık, 2022 yılında *Değerler Eğitimi Etkinlik Kitabı*’nı yayınlayarak “bilime odaklı, ulusal ve kültürel değerlere duyarlı, estetik değerlere sahip, nitelikli, ahlaklı bireyler yetiştirme doğrultusunda” önemli bir adım atmıştır (URL-4). Her toplumda geçerliliği olan bu kök değerler eğitim ve öğretim programlarında alt değerlerle ilişkilendirilerek sosyal hafızada canlı tutulmaya çalışılmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı 21. yüzyılın değişen sosyokültürel şartlarını düşünerek öğrencileri bu yüzyılın gereklerine göre hazırlamak için yeni bir değer ve beceri modeli oluşturmuştur. Talim ve Terbiye Kurulu tarafından hazırlanan bu model yedi beceri türünden oluşmaktadır. Sosyal ve duygusal beceriler, dil ve iletişim becerileri, üst düzey düşünme becerileri, benlik becerileri, öğrenme becerileri, çalışma becerileri ve okuryazarlık becerileri başlıkları altında planlanan 21. yüzyıl beceri ve değerler modeline son olarak “ahlak, vicdan, görgü ve tasarruf” değerleri de eklenmiştir. Hedeflenen beceri ve değerlerin öğrencilere kazandırılması için ders kitaplarında etkinlikler yapılmakta öğrencilere okumaları için yerli ve yabancı edebî metin örnekleri tavsiye edilmektedir. Türk edebiyatında öğrencilerin faziletli ve erdemli birer fert olarak yetişmeleri için okuyabilecekleri çok sayıda eser vardır. Araştırma kapsamında ele alınan Ali Emiri’nin *Ezhâr-ı Hakikat* adlı eseri bu eserler arasındadır. Eser incelendiğinde içeriğinde kök değerlerle ilişkilendirilecek çok sayıda özdeyişin olduğu görülmektedir.

Ezhâr-ı Hakikat’ta Özdeyişlerin Kök Değerlere Göre Tasnifi

Ezhâr-ı Hakikat birbirinden farklı içerikte numaralandırılmış 220 kısa metinden oluşmuştur. Metinlerin bir kısmı özdeyiş türünde kısa; diğer bir kısmı ise özdeyiş sınırlarını aşacak nitelikte uzun hikmetli cümlelerden oluşmaktadır. Çalışmada sadece özdeyiş olma özelliğine sahip cümleler kök değerlere göre tasnif edilmiştir.

Özdeyişlerin genelinde açıklayıcı anlatım tekniğinin kullanıldığı dikkat çekmektedir. Açıklamalarda örneklendirme, karşılaştırma, benzetme, tanımlama ve tanık gösterme gibi düşünceyi geliştirme yollarından yararlanılmıştır. Yazar bakış açısıyla yapılan açıklamalarda üçüncü veya ikinci şahsa hitap edilmektedir.

1. Adalet

Adalet, haklının haksızdan ayırt edildiği herkese payına düşenin verildiği bir değerdir. Bütün idealist yönetim anlayışları, ideolojiler ve dinler sosyal huzuru sağlamak için adalete ayrı önem verirler. Nitekim İslam toplumlarında her Cuma hutbesinde *“muhakkak ki Allah adaleti, ihsanı, akrabaya karşı cömert olmayı emreder; hayâsızlığı, kötülüğü ve zorbalığı yasaklar”* ifadeleri geçer (URL-5). Adalet kavramı a priori (deneyden bağımsız) olduğu için bunun eşitlik ilkesiyle doğrudan ilişkisi vardır. Adalet kavramının diğer bir unsuru rasyonelliktir. *“Rasyonellik, kişiye yapılacak uygulamanın belli kurallara göre önceden belirlenmesi ve kişinin keyfi bir muameleye maruz kalmaması anlamına gelir”* (Güriz, 2001: 15). Talim Terbiye Kuruluna göre de adalet *“Bireyin adil olma, eşit davranma ve paylaşma değerlerine sahip olmasıdır”* (Akt. Türel vd., 2023: 23).

Ali Emiri Ezhâr-ı Hakikat'ta adaletli olmayı kişinin asli görevi olarak görür. Başkasının hakkını zâyi' eden kişinin hakikatte kendi hakkını zâyi' ettiğini söyler (33). Değerle ilgili farklı özdeyişler şunlardır:

68- Başkasının hakkını kaybettiren -yiyen- aslında kendi hakkını kaybettirmiştir -yemiştir.

87- Doğruluğu ve adaleti terk ederek fayda temin etmeye çalışan, aslında mânen kendi zarar ve ziyânını hazırlamaktadır

106- Haksızlık, ağızı ters yönde açılmış kılıca benzer. Düşmandan çok sahibini yaralar.

158- Adaleti kötüye kullanma; doğru yoldan sapmaların, zulüm ve haksızlığın toplumda egemen olması demektir.

159- Adâlete, merhametten çok dikkat etmek, siyasiler için, halka gösterebilecekleri en büyük merhamettir.

160- Adâlet, medeniyet âleminin en çok ihtiyaç duyulan su ve havası gibidir.

2. Dürüstlük

Dürüstlük “özü sözü bir olma”, “olanı olduğu gibi yansıtmama”, “gerçeği saklamama”, “bildiğinden, inandığından ve olduğundan başka türlü görünmeye veya göstermeye çalışmama” (URL-6) anlamına gelir. İsmet Emre'nin ifadesiyle *“Dürüstlük, en genel anlamda iç ile dışın, ben ile ötekinin birbirini görme mesafesinde, birbirinden hiçbir şeyi gizlemeden söylemini ötekine olduğu gibi aktarma içgüdüsüne sahip oluşturma”* (2020: 24). Mevlana'nın Mesnevi'sinde geçen “ya olduğun gibi görün veya görüldüğün gibi ol” dizesi dürüstlüğün taşıdığı derin anlamı asırlar öncesinden günümüze kadar taşıyan en etkili sözlerden biridir. İnsanın etik ve ahlaki kurallara göre hareket etmesi, samimi, doğru sözlü, güvenilir ve

alçakgönüllü olması dürüstlikle ilişkilendirilebilecek tutum ve davranışlardır (Care ve Luo, 2016; Council of Europe, 2016; URL-7).

5- Hile ile kazanç sağlamaya çalışan insan, zararda olduğundan habersiz olandır.

8-İçleri kin ve nefret dolu olanlar, ne kadar güzel, iyi ve yumuşak görünse de sözlerine ve iltifatlarına güvenme. Çünkü bunların düşmanlıkları, sert ve katı olan çekirdeklerini içinde barındıran çekirdekli pamuk gibi katı kalplerinde gizlidir.

12- Doğruluğu ve iyiliği yücelten şey, çirkin işlerle uğraşanların yaptıkları çirkinliklerdir.

22- Yaptığı hizmetleri ve çalışmaları herhangi bir gizli arzu ve isteğe dayandırmayan insan, aslında bu dürüstlüğü sebebiyle bütün arzularını gerçekleştirme imkânına kavuşmuş sayılır.

32-Doğruluk ve doğru sözlülük sebebiyle, toplumda istenmeyen ve tek başına kalan bir insan olmak, bunları terk ederek büyüklük sevdasında olan binlerce insanın arasında olmaktan daha hayırlı ve kârlıdır.

34-Gösteriş maksatlı ve ikiyüzlü olanlarla, yaptıkları işi gerçekçi bir düşünce ile yapanların bir fikir üzerinde anlaşarak bir araya gelmeleri, aydınlık ile karanlığın bir noktada birleşmeleri kadar zordur.

39-Doğru, dürüst ve namuslu olmayan bir insan, her ne kadar devlet işlerinde vâkıf, -becerikli- akıllı ve kâmil görünse de gerçek akla ve manevi olgunluğa sahip olmadığından, din ve devlete yararlı hizmet etmeye güç yetiremez.

45-Herhangi bir art niyet ve çıkar düşüncesi olmadan gerçeğin hizmetçisi olanlar her işte başarılı olurlar.

57-Bir cahilin söylediği yalan yanlış şeyleri bir âlim taklit etmek istese başaramaz. Ya cahil, âlimi taklit etmek isterse var kıyas et -karşılaştır ve durumun vahametini düşün.

63-Bir insanın hayatını aydınlatan kandil, güzel ahlâk yağından mahrum ise onun durumu, aydınlıktan çok karanlığı gösterir.

104- Öfke ve kızgınlık başka, kasıtlı olarak gerçeği değiştirmeye çalışan ikiyüzlü ve çıkarıcılara şiddetle karşı koyma başkadır.

129- Doğru ve güzel bir düşünceyi kasıtlı olarak zayıf -değersiz- göstermeye çalışanlar insanların en alçağıdır.

130- İkiyüzlü ve sahtekâr olanlar, gösteriş için iş yapanlar çok konuşurlar ancak ortada yaptıkları bir şey yoktur. Doğru ve dürüst olanlar ise kendileri hiç konuşmazlar, yaptıkları şeyler konuşur.

131-İkiyüzlü, gösteriş meraklısı ve yalancı olanlar, dilleriyle vicdanları arasındaki gerçek bağı koparmışlardır.

151- Doğru söz hikmet kürsüsünün en güzel bir hutbesidir, konuşması, sözüdür.

155- Âlimin yaptığı işe bakma, konuştuğu söze bak. Cahilin sözüne bakma, yaptığı işe bak.

167-Kasıt ve art niyetli olarak güzel hizmet edenler her ne kadar takdir edilseler de gerçekte, makbul ve değerli olamazlar.

169- Sahip olduğu fazilet ve üstünlükleriyle övünen güç kuvvet sahibi insanlar, henüz irfan mektebine başlamamış ilkokul çocukları gibidir.

178- Kalbi karışık olanlarda üstün fikirler aramak, bulanık suda gökyüzündeki yıldızların yansımaları aramaya benzer.

179- Kalb ve dil birbiriyle uyum sağlamadıkça söylenilen sözler faydalı ve etkili olamaz.

180- Kumara alışmış olanlar, kendilerini soydurmak için, hırsızların rehberi ve teşvikçisidirler.

186- Her bakımdan olgunluğa ve temizliğe sahip olmak, insanın kendi vicdanındaki kabiliyetine bağlıdır.

187- Sözleri, hayatta ölçü kabul edilebilecek kadar güzel ve anlamlı olduğu hâlde, yaptıkları şeyler ve yaşayışı, sözlerine zıt olanlar büyük insan olmayıp ikiyüzlü, dalkavuk ve halkı aldatanlardır.

193- Tehlikelerden emin olacak derecede doğruluk, her insan için farzdır.

194-Güler yüzlü olma başka, dalkavukluk başkadır.

207- Vicdanı tertemiz olanlar, en küçük bir yanlışlığı bile yapmak istemezler. Çünkü küçük bir leke, çok kıymetli bir aynanın renk ve cilasına mâni olmasa bile, kıymetini azaltır.

208-Aydınlık bir vicdan, bütün güzellik ve olgunlukların, etrafa çok parlak ışık saçan bir kaynağıdır.

219- Yalan söyleyen, başkasını aldatırsa dahi, manen yine kendisi aldanmıştır.

3. Sabır

Kaza, bela, haksızlık ve yoksulluk gibi üzücü olaylar karşısında insanın davranışlarını kontrol ederek söz konusu üzücü olayların geçmesini beklemesi sabır olarak nitelenir. Sabır, olaylar karşısında telaşa kapılmadan sakin davranmamızı sağlar; anlık duygusal kararlar almamızı engeller. Sabır metanettir; sosyal ve bireysel hayata istikamet verir. Nitekim peygamberimiz de (SAV) Müslim'in rivayetine göre "Kim sabrederse, Allah da ona dayanma gücü verir. Hiç kimseye sabırdan daha hayırlı ve daha geniş bir ikram verilmemiştir" demiştir (Özcoşar vd., 2022: 334). Atasözlerimiz arasında yer alan "sabır acıdır meyvesi tatlıdır" veya "sabrın sonu selamettir" ifadeleri sabrın bilgi, birikim ve tecrübeye dayanarak önemine vurgu yapmaktadır.

40-İhmalkâr davranmak ve tembellik göstermek başka, sabırlı ve tedbirli olarak dikkatli ve yerli yerince hareket etmek başkadır.

47-Genellikle başarılı olanlar, felâket ve sıkıntı zamanlarında son âna kadar sabır ve tahammül ile tedbiri elden bırakmayanlardır.

56-Bir tembelin ansızın bir servete kavuşması, çalışmaksızın servet sahibi olmak isteyenlerin iddialarına bir delil olamaz. Çünkü bir körün tesadüfen bir değerli taş -mücevher- bulması, bir gözü görenin onu taklit ederek gözünü kör etmesini gerektirmez.

61- Bir nimeti korumak, onu elde etmekten daha zordur.

70-Büyük ve değerli olduğuna vicdanının emin olduğu bir zattan herhangi bir karşılık, ilgi ve alâka görmediğinde, zamanın müsaitliğine hüküm verip de inancını bozma.

91- Zenginlik çalışmanın ve gayretin mükâfatıdır.

140-Seni kıskananlara karşılık verme. Çünkü onların kıskançlığı sana değil sendeki ilim ve olgunluğadır.

147-Sabırlı ve kanaatkâr olmayı huy edinmemiş olanlar, geleceklerini felâketin pençesine teslim etmeye hazır olmalıdırlar.

148- Sabır öyle değerli ve kıymetli bir şeydir ki, ona sahip olanlar mutlu ve bahtiyar olanların en seçkinleridirler.

192- Aceleci olmamalı, fakat takipçi ve ısrarcı olmalı

4. Sorumluluk

Sorumluluk kişinin aldığı görevleri yerine getirmesi, işiyle dertlenmesi ve genel anlamda kendisinden beklenen her türlü olumlu tutum ve davranışı göstermesidir. Sorumluluk sahibi bireyler sosyal hayatta uyumlu, tedbirli, başkalarının haklarına saygılı ve kendi davranışlarının sonuçlarını üstlenen bireylerdir.

25- İnsanlar için, çalışmaktan ve ileri görüşlü olmaktan büyük hüner, alçak gönüllü olmaktan büyük yâr ve yardımcı, iyi niyet sahibi olmaktan daha üstün bir birader yoktur.

40- İhmalkâr davranmak ve tembellik göstermek başka, sabırlı ve tedbirli olarak dikkatli ve yerli yerince hareket etmek başkadır.

42-Güzel bir şeyi kötüleştirmek hüner ve meziyet sayılmaz. Çünkü bir binayı yıkmak kolaydır. Kötü bir şeyi iyileştirmeyi başarmak, hüner ve marifettir. Zira yıkılmış bir binayı yeniden yapmak ve düzene koymak birçok zorluğa katlanmakla mümkün olur.

48-Taşınır, taşınmaz bütün mallarına gereken önem ve özeni göstermeyip onları kendi hâllerine bırakanlara niçin çıplak gezmediklerini sormak yeterli olur.

58-Güzel bir gül bahçesine giren dikeninden, bir nimet hazinesini elde eden de onu gözetleyen yılan-çıyandan- gafil olmamalıdır.

65-Bir makinenin güzel üretilmesine ne kadar dikkat lâzım ise güzel kullanılmasına ondan daha büyük dikkat ve gayret lâzımdır.

71-Çok güzel yapılmış bir binaya uygunsuzca konulan bir taş, herkesin dikkatini çeker ve tuhafına gider. Bir adam, her işinde bu noktaya dikkat ederse başarı her gün gelip eteğini öper.

72- Bazı insanları övüp derler ki, bugün eline yüz altın girse yarına hiçbir şey kalmaz. Hâlbuki benim inancıma göre o kimse insandan bile sayılmaz.

52- Bakmak başka, görmek başkadır.

55–Bir işe başlamadan önce düşünmek, başladıktan sonra düşünmenin panzehiridir.

79–Büyük işler başarmak isteyenler her konuda kişisel çıkarlarını ve özel işlerini feda etmelidirler.

82– Yüce Yaratıcı'nın bize gönderdiği kılavuz çalışmak ve ilerlemektir. Çalışma ve ilerlemenin mıknatısı ise Ezeli Kudret'tir.

83–Eğitimi tamamlamayan insan, kendi geleceğinin manevi katilidir.

84– Denenen bir insanın görünüşüne ve sözlerine bakarak iş almamalıdır. Çünkü ayakta bulunan bir adamı yürütmedikçe ve hareket ettirmedikçe topal olup olmadığı anlaşılmaz.

89–Rahatına düşkün ve tembel olanlar, küçük mevkide iken mevkiin uygunsuzluğunu beyan ederler. Eğer büyük mevkide gelirse o zaman da protokolün çokluğunu bahane ederler. Amma memur, ciddi küçük iken küçüklüğüne büyürse büyüklüğüne bakmayıp çalışkan olur.

92– Çalışmak başka, iş görmek başkadır.

93–Cahilin cehaletinin, âlimin ilminin ve irfanının başlangıcı annelerinin ve terbiye edicilerinin kucağıdır.

94– Cahil vatanında garip –yalnız-, âlim ise gurbette bile vatanında gibidir.

95– Cehalet, kâinatın en büyük musibeti olan daimi bir felakettir.

96–Cihanın en şanssız kişisi, yaşı ve sağlık durumu uygun olduğu hâlde bilgisini ve olgunluğunu artırmayan, hüner ve yeteneklerini geliştirmeyendir.

99– Dünyada en kolay şey öğüt vermektir. En güç olan şey ise verdiği öğüdü kendi hayatında gerçekleştirmektir.

101–Dünyanın gerçek olgun ve hikmetli hareket eden insanı, insanoğluna öğüt olarak söylediği şeyleri, bütün işlerinde ve davranışlarında ortaya koyandır.

102–Bu dünyada herkese öğüt veren kişi, kendisinin de o grubun içinde olduğunu hiçbir zaman unutmamalıdır.

115–Düşmanın atmış olduğu taş, ne kadar uzak olsa da yine de sakınmak gerekir. Belki pek zayıf bir bölgeye denk gelir.

136– Zevk ve eğlence yeri aynı zamanda dert ve elemin de beşiği ve meskenidir. İlkbaharda açan bir gül bahçesi en çok zevk ve ferahlık veren bir yer iken, aynı zamanda diken ve yılanın da saklandığı yerdir.

212– Görev ve geçim derdi ile ilgili zamanların dışında, eğer kitap okuyup onları değerlendirme olmasaydı, akıllı olan insanlar için yaşamak ve zaman geçirmek çok zor olurdu.

5. Yardımseverlik

Bir toplumun devamlılığı için insanların dayanışma, paylaşım ve yardımlaşma olması gerekmektedir. Bütün inanç sistemleri ve eğitim politikaları kendi aralarında yardımlaşmayı ilke edinen bireyler yetiştirmeyi

hedefler. Yardımsever bireylerin taşınması gereken vasıflar şunlardır: “cömert olma, iş birliği yapma, iyilik yapma, merhametli olma, misafirperver olma ve paylaşma değerlerine sahip olma” (Türel vd., 2023: 23). Savaş, kıtlık, sel ve deprem gibi toplumu derinden etkileyen afetlerde insanlar arasındaki yardımlaşma duygusu yaşanan sıkıntıların en az hasarla atlatılmasına büyük katkı sağlar.

24–Her yönden olgun ve mükemmel bir insanın rahatsız olduğu zamanı, kendini rahat ve huzurlu hissettiği zamanıdır. Çünkü o, bütün zamanını insanlar için ayırmıştır. Onları bırakıp da kendi rahatını düşünmeye başladığında rahatsız ve huzursuz olur.

51–Başının üstünde top patladığı hâlde korkmayıp titremeyenden, bir kimsesizin hâline merhametle yüreği titreyen daha cesurdur.

113–Hayırsız servet, altın kadehte zehirli şerbet gibidir

124–Başkalarının işlerini kendi işlerine tercih edenler, aslında kendi işlerini gördürmeye çok güzel bir çare bulmuşlardır.

6. Vatanseverlik

Vatanseverlik bireyin vatanını ve bayrağını sevmesi, vatani için çalışkan ve dayanışma içinde olması, sosyal ve ahlaki kurallara uyması, kanunlara saygılı ve “sadık olması, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olması ve toplumu önemsemesidir” (Türel vd., 2023: 23). Kök değerler içinde Ali Emiri’nin yaşam felsefesine en uygun kök değer vatanseverlik oluğu dikkat çekmektedir. Ali Emiri samimi bir vatanseverdi. Başta *Dîvânu Lugâti’t-Türk* olmak üzere kadim Türk medeniyetinin önemli yazma eserlerini kendi özel çabasıyla satın alarak Millet Kütüphanesine bağışlaması onun vatanseverliğini açıkça göstermektedir. Ali Emiri’nin “vatan anlayışının gelişmesinde Namık Kemal’in önemli etkisi olmuştur. Nitekim o da Namık Kemal gibi vatan etrafında ‘anne’ imajı geliştirir” (Yazar ve Uğurlu Aslan, 2020: 71). Emiri, *Amid-i Sevda* mecmuasında kaleme aldığı “Vatan Muhabbeti- Sa’y ve Gayret, ‘İlim” başlıklı makalesinde vatani, içinde büyüyen beslenen beşiğe, tatlı şerbetlerin yetiştiği sahalara, hayatın geçim kaynağına benzetir. Vatan aslında yeryüzünün her yerinde bulunabilen bir toprak parçasıdır. Fakat sakinleri onu yurt edindikleri için kutsaldır ve diğer farklı toprak parçalarından çok daha sevimlidir. Bu sebeple “insan âdeta vatanının âbını âb-ı hayata, toprağını misk ü ‘abîre... benzetir” (Emiri, 1909: 49). Ali Emiri vatan temalı makalesinde Fransız yazar Buffon’un “Üslubu beyan aynıyla insan” sözüyle metinler arası ilişki kurarak “Benim nazarımda vatan ‘ayniyle insan, insan ‘ayniyle vatandır. Vatan olmazsa insan olmaz, insan bulunmazsa vatan bulunmaz” (1909: 50; Aşan, 2013: 149) der. *Ezhâr-ı Hakikat*’ta vatanseverliğe sıklıkla değinen Ali Emiri, Osmanlı İmparatorluğu’nun dağıldığı dönemde vatansız kalma tehlikesiyle karşı karşıya kalan bir neslin ruhunu yansıtır.

13–Bir insanda asıl olması gerekenler, vatana bağlılık, insana güzel hizmet, terbiye ve görgü kurallarına uymak, maddi manevi, kişisel ve vicdani bütün üstün değerlere ve özelliklere sahip olmaktır.

53-Hayırlı bir eser bırakmanızın toprak altına gidenler, dünyaya gelmeyen takımdandır.

60-Şu kadar uygun bir zaman zarfında vatanına bir hayırlı iş veya insanlığa bir faydalı hizmet görmeyen insan talihsizdir.

69-Bir memleketin ilim, bilgi ve anlayış seviyesini anlamak isteyen, öğretmenlerinin ahlâkına ve okullarının din ve tarih programlarına baksın.

80- Büyük işler başaran kişilere karşı çıkılmaması, hatta o kişilerin kötülük yapmakla suçlanmaması mümkün değildir.

81- Bir karış toprağı geçip de şehit olan yiğit bir asker, komutanının iznini ve olurluğunu almadan geri dönüp de yüz yıl yaşayan bir insandan bin kat daha hayırlı ve kârlıdır.

121- Devlete az itaatsizlik eden, Allah'a çok isyan etmiş olur.

168- Fazilet ve olgunluğundan vatan ve milletin faydalanmadığı bir âlim, ortaya koyduğu eseri ile cahilin önüne geçemez.

202-Vatan sevgisinin haritası, vicdanının en önemli yerinde işlenmiş olmayan bir kimseyi, kime ve neye benzeteceğini söylemeye utanırım.

210- Vatan sevgisi çok kıymetli, kutsal bir taçtır. Onu her türlü işin başına koymaya hak kazanmak, hem çok kolay hem de çok zordur.

211-Vatan sevgisi hakkında yazılan şiirler, en hikmetli şeylerin konuşulduğu makamın en büyük ve kıymetli sözleridir.

7. Sevgi

Sevgi kalple ilgili bir duygudur. Her insan kalp sahibi olduğuna göre her insanın sevgi hissi vardır. Anne, baba ve öğretmenlerin üzerine düşen görev insanlarda sevgi hissini canlı tutmak ve aktif hale getirmektir. "Bireyin aile birliğine önem vermesi, fedakârlık yapması, güven duyması, merhametli olması ve vefalı olması" (Türel vd., 2023: 23) bütünüyle sevgiyle ilgili tutum ve davranışlardır.

141- Sen başkasına "gözümün nuru" diye hitap etmelisin ki o da sana "ruhum" diye cevap versin.

142-Şefkat, medeniyet hazinesinin, herkesin satın almaya güç yetiremeyeceği çok pahalı ve değerli bir cevheridir.

150- Zayıfların ve fakirlerin gönüllerini almaktan ve onları hoşnut etmekten geri durma. Gökyüzündeki güneşin yeryüzünü aydınlatmasından ibret al.

171- Kötü insanlara karşılık vermeyiniz. Yine kendi yaptıklarından ve söylediklerinden başına gelecek kötülüğü gözleyiniz

172- Kötülük eden adama iyilik etmek mertliktir derler. Fakat her bakımdan olgun olan insanlar bunun manasını anlamazlar.

195- Acıma ve bağışlama duygusu, insanlık madeninin en değerli mücevheridir.

196- Merhameti zayıf kalpli olmaya bağlayanlar vardır. Fakat kanuni görevleri bulunmayanlar hakkında bu söz pek yanlıştır.

8. Saygı

Saygı bireylerin başkalarının yaşam tarzına, kültürel değerlerine, inançlarına ve fikirlerine değer vermesiyle ilgili bir kavramdır (Camara vd., 2015; URL-8). Demokrasiyi özümseyen ve sosyal barışı hedefleyen bütün toplumlar kültürel değerlere önem veren, başkalarının haklarına saygılı, anne, baba ve yaşlılara hürmet eden bireyler yetiştirmeyi hedeflemektedirler.

3-Ana-babasının sözünü dinlememiş ve onlara saygı göstermemiş olan kimsenin kaderinden şikâyet hakkı yoktur.

26- İnsanların büyüğü, dünyanın hiçbir şan ve şerefyle, makam ve mevkiyle, sahip olduğu üstün özellikleriyle, durumunda ve davranışlarında herhangi bir değişiklik olmayandır.

37-İki sayfalık küçük bir eseri bile küçük görme. Çünkü her bakımdan olgunluğa ulaşmış olan bir insan için Köroğlu masalında bile ibret alınacak ve faydalanılacak şeyler yok değildir.

43-İyi insana hiç kimse kötülük etmez. Çünkü iyi insan kötülük nedir anlamaz -Onun dünyasında kötülüğün adı bile yoktur.

54- Bir insan ne kadar alçakgönüllü ise o kadar üstündür. Ne kadar büyüklük taslarsa o kadar alçaktır.

62-Büyük insanların sözlerindeki etki ve beğenilme, sözlerindeki kuvvetten çok iyi niyetleri ve mesleklerinin yüceliğidir.

66- Bir kitap meraklısından nadir bir kitabını istemek onu bir büyük felâkete uğratmaktır

74- Boğaz, lokmanın girdiği ve sözün çıktığı yerdir. Lezzetli ve hoş giden lokmalar indirmeye çalışıldığı gibi güzel ve ruhu okşayıcı sözler çıkarmaya da çalışılmalı ki böylece manevi bir denge kurulmuş olsun.

75- Büyük adam olmak isteyen kendisini büyük görmez ve meşru olmayan yollardan faydalanmaya çalışmaz.

77-Büyük insanlar alçakgönüllülükle kendini küçük göstermek isterler, fakat eserleri büyüktür. Küçük insanlar büyükenek kendini büyük göstermek isterler, fakat eserleri küçüktür.

78- Büyük insanlar hiçbir zaman kendilerinin büyük olduklarına kanaat etmemişlerdir.

86- Tedbiri bir dakika bile elden bırakmamalı. Fakat tedbire güvenerek gurura ve kibre kapılmamalı.

108- Başkalarının hakkına saygı gösterenin hakkına saygısızlık etmek en büyük alçaklıktır.

123- Bir başkasında gördüğün lüzumlu bir şeyi isteme. Mademki, lüzumludur ona da lâzımdır.

127- Aşağılanmayı yenmek istersen, yüceliğin kıymetini bil.

128- Anlayış ve kavrama zevki olmayanlar velev övgüyle de olsa o yolda yazılan eserlerden söz açarak örnekler vermeye kalkıştırlarsa o eserin sahibini yüceltmekten çok, küçük düşürmüş olurlar.

143-Utanma ve hayâ, dünyadaki ahlâk çarşısının en değerli bir malıdır.

144- Şerle uğraşmayı huy edinmiş olanlar öyle şaşırırlar ki, ikiye bir görürler.

157- Güçsüzlük ve düşkünlük başka, alçakgönüllülük ve yumuşaklık başkadır.

164- Herkesi ayıpsız ve kusursuz görmeyince insan, gerçek olgunluğa ulaşamaz.

165- Akıllı ve zeki insanlar hiç kimseye kötülük ve düşmanlık etmezler.

183- Kibir ve büyüklük başka, olgunluk ve ağırbaşlılık başkadır.

184-Yeryüzünde bulunan milyonlarca insanın, yaratılış ve şekil bakımından kendisinden hiçbir farkı olmadığını düşünebilen bir insan, ne kadar mal-mülk sahibi olursa olsun, kimseye karşı büyüklenmez.

199- Hasta ve güçsüz olanları çalıştırmak, kırık bir kaba su koymak gibidir. Bu konudaki her türlü şikâyet ve zarar, onları işe alana aittir.

201- Gücü, kuvveti ve başarısı, herkes tarafından bilinen bir zattan, istediğin sonucu elde edemediğin zaman küsüp gücenme. Her meselenin dış görünüşünden başka bir de iç yüzü vardır.

204- Kendine lâıyk görmediğin bir davranışı başkasına yapmama konusunda başarılı olabiliyorsen, her türlü başarının kapısı sana açılır.

9. Dostluk

Dostluk bireyin diğerkâm ve güvenilir, anlayışlı, sadık ve vefalı olmasıdır. Çıkar ilişkisi yönüyle arkadaşlıktan ayrılır. Dostluk ilişkisinde arkadaş ilişkisinde olduğu gibi arada çıkar ilişkisi olmaz; aradaki duygusal bağ çok daha samimidir. Nitekim Cicero da (M.Ö. 106-43) *Dostluk ve Yaşlılık* (2015) adlı eserinde dostluk ilişkisini insan ruhuna her zaman için verilen bir umut ve destek olarak görür. Dostluk, insana ümitsiz ve sıkıntılı olduğu anlarda umut ve huzur; çaresiz ve kimsesiz olduğu anlarda ise çare ve yoldaş olur.

4- Dost, akraba ve arkadaşlarına ihanet edenler insan olduklarını düşünmeyenlerdir.

9- İleri görüşlü ve gerçeği görebilen insanlar, düşmandan çok dosttan korkarlar.

116- Düşmandan korkma, dosttan kork!

119-Dosttan, düşmandan daha çok sakın. Çünkü dost, düşmandan daha fazla gizli hâllerini bilmektedir.

120- İncitilmiş ve darıltılmış dost da düşmanların en şiddetlisidir.

206- Düşmanların arayı bozmalarına fırsat vermemek için, dostu gücendirecek şeylerden sakınmak, akıllı olan herkes için gereklidir

10. Öz denetim

Öz denetim kişinin belirlediği hedeflere ulaşmak için “tepkilerini, davranışlarını veya başka amaca yönelme eğilimini denetleyip kısıtlamasıdır” (URL-9). Öz denetim becerisine sahip bireyler belirledikleri hedeflere ulaşmak için dikkat dağıtıcı şeylerden kaçınır, mevcut göreve odaklanır, aceleci ve fevri davranışlardan kaçınırlar. Öz denetim becerisi olmayan bireyler, hedef ve arzularına hemen sahip olma eğilimine sahiptirler; “çaba, gayret ve sabır gerektiren faaliyetler yerine çabucak sonuca götüren daha kolay ve basit işlere yönelirler” (Akkuş Çutuk, 2020: 856). Duygularını kontrol edemeyen bu tür bireyler tedbirli ve akılcı davranışlardan çok riskli ve tutarsız davranışlar sergilerler; kaba, bencil, duyarsız davranışlarıyla hem kendilerine hem de sosyal çevrelerine zarar verirler. Sosyal ilişkilerinde daha güçlü, ruhen bedenlen ve zihnen daha sağlıklı bireyler yetiştirmek için öz denetim değerinin eğitim programlarında çok daha fazla önemslenmesi gerekmektedir.

6- Haset eden, başkasını çekemeyen insanın vücudu dinç ve sağlıklı olsa bile ruhu hastadır.

7- Ecdadından çokça bahsedenler her türlü iyilik, güzellik ve başarı bakımından bitmiş, tükenmiş olanlardır.

10-Güç ve yeteneğinin üstünde büyük işlere kalkışanlar, güç ve yeteneği çerçevesinde gerçekleştirebileceği işin cellâdı olurlar.

11- Çürük işlerle uğraşanlar kendi hâllerine acımayanlardır.

15- İçki ve eğlenceye düşkün olanlar haydutların yanına kendi ayaklarıyla giderler.

16-Ahmak olan ihtiyar, sustukça, akıllı insan mertebesine bir adım daha yaklaşmış olur.

17- Üstün zekâ ve yeteneğe sahip olanlar, alçak gönüllülüğü terk eder ve gurura sarılırlarsa, küçük düşmeyi ve aşağılanmayı her an beklemelidirler.

18-Üstün zekâyâ sahip isen kendini tehlikeye atmamak için Yüce Allah’tan daima yardım istemelisin.

23-İnsan, içki ve eğlence gibi kötü alışkanlıklara bulaşmamak için elinden gelen her türlü gayret ve çalışmayı yapmalıdır. Ancak, bu türlü kötü alışkanlıklara bulaşmamış olmayı da kendinden bilmemelidir.

30- Okumak başka, anlamak başkadır.

35-Hayatının geçmiş günlerini düşünmeyen veya düşünüp de takdir edilecek, beğenilecek bir hizmetini göremeyen, en bedbaht -talihsiz- bir insandır.

38-İki ufak gözle bütün âlemi görmeye güç yetiren bir insan, gözlerini açıp dikkatlice bakarsa, bütün ilim ve irfanın, kendilerinde var olan her şeyi onun değerlendirmesine sunduğu bir yetenekten nasıl ümitsiz olur.

29-İnsanlık, yapılan konuşmalarla değil, ancak vicdanın sahip olduğu değerlerle anlaşılır.

41- İyi insan olmak pek güçtür. Fakat her işte vicdanın sesine kulak verilirse çok kolaylaşır.

44-Üstün zekâyâ sahip olanlar, bu durumlarını bilmez veya bilmek ve bildirmek istemezlerse sıkıntıdan ve rahatsız edilmekten korunabilirler.

49-Ahlâksız ve deli olanlardan uzak durunuz. Çünkü bir deli kırk akıllıyı şaşırtır.

50- En kolay iş, herkese nasihat vermektir. En zor iş, kendi nefsine söz anlatmaktır. Hüner ve marifet ise bu zoru kolaylaştırmaktır.

85-Tedbirsizlikle geçirdiğin zamanların bir kötülüğünü görmemiş olsan bile o zamanları düşündükçe fevkalâde hüzünlen ve elden çıkanı tamir etmeye çalış.

88- Tembel, bir köşeden bir köşeye kalkarsa bir seyahat ettim zanneder

90-Servet, kâmil -olgun- insanı daha güzel ve faydalı olmaya, alçak ve kötü niyetli insanı ise her türlü pislik ve kötülüğe yöneltir.

103-Kızgınlık zamanında öfkesini yutanlar ve büyük insanların azarlamalarına karşılık vermeyip de bilakis onun uyarılarını dikkate alarak yerine getirmeye çalışanlar, benim yanımda büyük insanlardan sayılırlar.

109-Herhangi bir konuda hüküm verirken nefsinin isteklerine uymayan kişi gerçek hâkimdir.

111-Vahşi hayvanların kendi cinslerinin dışından olanlara saldırması bilinmekte ise de kendi cinsine bilerek zarar vermezler. Bunun tersi bir tutum sergileyen insanlar acaba bu vahşi hayvanlardan utanmazlar mı?

112-Düşmanlık yapmak eğiliminde olmayan, düşmanına karşı kesin zafer kazanmıştır.

132-Mutlu olduğun zaman ölümü düşün ve gurura kapılma. Üzüntülü anında da ölümü düşün ve ümitsiz olma.

134-Güzel giysilere, eğlence, oyun ve şenlik gibi faydasız işlere çokça düşkün olanlar toplum için birer felâkettir. İçki ve eğlenceye kendini kaptırmış olanlar ise ondan daha büyük bir âfettir.

137-Sarhoş olmayan kişi sarhoş gibi sallana sallana yürümemeli ki, insanların hakkında kötü düşünmelerine meydan vermemiş olsun.

138-İnatçı, huysuz bir ata binmezsın. Çünkü sahip olamayıp seni bir tehlikeye atabileceğini bildiğin için önce onu ehline terbiye ettirip eğitirsin. Ya nefsin gibi bir huysuzun tehlikesini ve güzel bir terbiye ile ondan kurtulmanın çaresini niçin düşünmüyorsun?

139-Zevk ve eğlenceye düşkün olup da kusuru kendinden bilmeyenler bu kusurlarının üzerine bir de anlayışsızlık eklemiş olurlar.

145-Yiğitlik ve yüreklilik başka, kızıp köpürme başkadır.

146- Gerçek yiğit ve yürekli olanlar, güç, kuvvet, pazu ve heybetli bir görünüme sahip olanlar değildir. Aksine, kuvvetlilerin kaçtığı ve yüreklilerin şaşırıp kaldığı yerlerde tedbirli davranıp güç ve kararlılığını gösterenlerdir.

151- Zayıf bir yapıya ve kararsızlığa sahip olanlar hiçbir güzel hizmeti gerçekleştirmede başarılı olamazlar.

161-Akıllı olanlar, yüz ve vücut güzelliğine sahip olanları kıskanmazlar. Fakat ahlâk güzelliğine sahip olanlara gıpta ederler.

174- Bilerek ve planlayarak birini öldüren kimse, aynı zamanda kendini de öldürmüş böylece iki nefsin katili olmuştur

177- Kazanmasını bilmeyen, harcamasını da bilmez.

189- Küçük kalmak isteyen kendini büyük görmeli, büyük olmak isteyen kendini küçük görmeli.

191- Varını yoğunu her isteyene veren insanın, sonuçta elinde hiçbir şeyi kalmaz.

198- Masrafın azaltılması, başlı başına bir gelirdir.

200- Bozgunculuk yapan, anarşi çıkaran kendi geleceğini öldürmek için en kanlı bir katildir.

205- Nefse söz anlatmak, bütün âleme söz anlatmak kadar güçtür.

209- İnsan vücudunda ruhun, aklın, sözün bir arada bulunduğunu düşünen akıllı insanlar, maddi şeyler ile manevi şeylerin bir arada bulunamayacağı fikrinden vazgeçerler.

213- Her şeye öfke ve kızgınlık gösteren geçimsiz insanlar, bu âlemin şaşılacak olan varlıklarıdır.

215- Herkes iş görmeye çalışır, insan-ı kâmil görece işi düşünmeye çalışır.

216- Her gün, ömür kitabının bir sayfasıdır. Onu, güzel olaylarla süslemeye çalışmalı.

217- Seviyesi düşük, alçak insanlarla birlikte olan olgun insanlar, bu olgunluklarından ters yönde faydalanırlar.

218-Mutlu ve güzel günlerinde, kötü günlerini ve zamanlarını düşünmeyen, aslında hâlâ kötü bir duruma doğru gidiyor demektir.

Sonuç ve Öneriler

Ezhâr-ı Hakikat, Ali Emiri'nin özdeyiş türünde kalem aldığı bir eseridir. Eserde millî ve manevi değerlere ait Arapça harflere göre numaralandırılmış 220 kısa metin bulunmaktadır. Metinlerin tamamı bilgilendirici metin olmakla birlikte sadece 172'si özdeyiş niteliğinde değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmede seçilen metinlerin kısa, öz ve veciz olmasına dikkat edilmiştir.

Çalışmada uzun metinler içinde az da olsa özdeyiş niteliğine sahip kısa cümleler tespit edilmiştir. Tespit edilen bu cümleler ilişkili oldukları kök değere göre sınıflandırıp özdeyiş türüne dâhil edilmişlerdir. Çalışma

sonucuna göre *Ezhâr-ı Hakikat*'ta 6'sı "adalet"; 28'i "dürüstlük"; 10'u "sabır"; 26'sı "sorumluluk"; 5'i "yardımseverlik"; 11'i "vatanseverlik"; 7'si "sevgi"; 25'i "saygı"; 6'sı "dostluk"; 46'sı ise "öz denetim" değeriyle ilişkili özdeyiş tespit edilmiştir. Sayısal verilere bakıldığında Ali Emiri'nin özellikle "öz denetim", "sorumluluk" ve "saygı" değerlerini birinci derecede önemseydiği görülmektedir. Yazar, anlatımlarını etkili ve anlaşılır kılmak için sıklıkla örneklendirmelere veya benzetmelere müracaat etmiştir. Söz gelimi 106 sayılı özdeyişte haksızlığı, kör bir kılıca; 178 sayılı özdeyişte kötü kalbi, bulanık suya; 198 sayılı özdeyişte merhameti cevhere, 113 sayılı özdeyişte hayırsız serveti zehirli içkiye benzetir. Eser bu yönüyle okuyucuların rahatlıkla anlayabileceği bir özelliğe sahiptir. Ayrıca *Ezhâr-ı Hakikat, Hakikat Çiçekleri* (Emiri, 2007) adı altında sadeleştirilerek okuyucuların ilgisine sunulmuştur. Dolayısıyla eserin daha geniş okur kitlesine ulaşması ve ders kitaplarında yer alması için imkân sağlanmıştır.

Türkçe Dersi Öğretim Programında (2019, 2024) özdeyiş türü 5. 6. 7. ve 8. sınıflarda yer almaktadır. Programa göre hazırlanan ders kitaplarında öğrencilerin özdeyişleri kullanarak anlatımlarını zenginleştirmeleri istenmektedir. (Yavuz ve Kahraman, 2019; Eselioğlu vd., 2021; Ertürk vd., 2021; Sevim, 2022). Çalışma sonucuna göre *Ezhâr-ı Hakikat*'ta öğrencilerin yararlanabilecekleri çok sayıda özdeyişin olduğu görülmektedir. Türkçe ders kitaplarında Ali Emiri'ye kısaca yer verilip özdeyişlerinden alıntılar yapılması hem millî kültür teması hem de anlatım teknikleri açısından öğrencilere önemli katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Akkuş Çutuk, Z. (2020). Üniversite öğrencilerinde özdenetim ile internet bağımlılığı ilişkisi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 10 (3), 854-863.
- Aşan, A. (2013). Vatan muhabbeti, sa'y ve gayret, ilim. *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, 9, 148-162.
- Aydın, Z. A. (2020). Cuma hutbelerinin ardından okunan nahl sûresinin 90. âyetine verilen Türkçe anlamın tefsirlerle uyumu meselesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 51, 191-213.
- Bilgin, N. (1995). *Sosyal psikolojide yöntem ve pratik çalışmalar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Bostrom, L. K. (1999). *The valueable child: teaching values at home and school*. Illinois: Addison Wesley Educational Publishers Inc.
- Camara, W. et al. (2015). *Beyond academics: A holistic framework for enhancing education and workplace success*. ACT Research Report Series.
- Care, E. - Luo, R. (2016). *Assessment of transversal competencies: Policy and practice in the Asia-Pacific Region*. UNESCO.
- Ceviz, A.(2005). *Felsefe sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Cicero M. T. (2015). *Dostluk ve yaşlılık*. (çev.: R. Akpınar), İstanbul: Siyah Beyaz Yayınevi.

- Council of Europe (2016). *Competencies for democratic culture: Living together as equals in culturally diverse democratic societies*. Strasbourg.
- Çelik, K. (1988). *Ali Emiri hayatı, eserleri, şahsiyeti 1857-1924*. Ankara: Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Emirî, A. (2007). *Hakikat çiçekleri. Ezhâr-ı hakikat*. (ed.: Hasan Hayri Demirel), İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Emiri, A. (1909). Vatan muhabbeti, sa'y ve gayret, ilim. *Âmid-i Sevdâ Mecmuası*, 4, 49-55.
- Emre, İ. (2020). Dürüstlük. *Türk Dili*, 69 (822), 24-28.
- Erdal, N. (2023). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 7. sınıf ders kitabı*. Ankara: Dörtel Yayıncılık.
- Ergin, M. (2009). *Orhun abideleri*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Ertürk, N. vd. (2021). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 6. sınıf ders kitabı*. Ankara: MEB Yayınları.
- Eselioğlu, H. vd. (2021). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 8. sınıf ders kitabı*. Ankara: MEB Yayınları.
- Gürgendereli, M. (2003). Klasik edebiyatımızda mesel haline gelmiş bazı berceste mısralar. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 21, 85-97.
- Güriz, A. (2001). *Adalet kavramı*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- İspirli, A. S. (2019). Vecize edebiyatı ve Mehmed Receb'in emsâl-i hakikat isimli eseri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 8 (1), 230-261.
- Kart, M. ve Şimşek, H. (2020). Türk eğitim sisteminde değer arayışı: yenilenen (2017) ilköğretim programları hangi değerleri kazandırıyor. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 18 (40), 9-44.
- Keleş, R. (2010). Türk edebiyatında nasihat. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 44. 183-209.
- Kodaman, B. (2007). Osmanlı Devleti'nin yükseliş ve çöküş sebeplerine genel bakış. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16. 1-24.
- Mermutlu, M. S. (2011). Ali Emirî'nin ezhar-ı hakikat. *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, 5, 112-132.
- Mum, C. (2011). *Divan şiirinde berceste beyitler*. Malatya: Mengüceli Yayınları.
- Nietzsche, F (2012). *Aforizmalar*. (çev.: Orhan Düz), Ankara: Tutku Yayınları.
- Özcoşar, İ. vd. (2022). *Güncel hadis meselelerinin anlaşılması ve yorumlanması*. İstanbul: Divan Yayınları.
- Ali Emiri (2020). *Ali Emiri divanı*. (hızl.: Sadık Yazar - Mustafa Uğurlu Arslan), İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- Sarıkaya, M. (2004). Arap göç edebiyatında aforizmalar. *Nüsha*, 4, 7-24.
- Saygı, S. (2023). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 8. sınıf ders kitabı*. Ankara: Ferman Yayıncılık.
- Sevim, B. (2022). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 5. sınıf ders kitabı*. Ankara: Koza Yayıncılık.
- Şahabeddin, C. (1927). Vecize edebiyatı. *Servet-i Fünun*, 6. 1600 (126). 338-339.
- Türel, Y. K. vd. (2023). *21. Yüzyıl becerileri ve değerlere yönelik araştırma raporu*. Ankara: T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

- Törenek, M. (2016). Yazar eser ilişkisi bağlamında Cenap Şahabettin ve tiryaki sözleri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4 (24), 1-13.
- Uzun, T. (2006). Cenab Şahabettin'den vecizeler. *Edebiyat Dergisi*, 15, 185-194.
- Yavuz, D. - Kahraman, G. (2019). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: Anka Yayınevi.

Elektronik Kaynaklar

- URL-1: Özdeyiş. <http://terim.tuba.gov.tr/> (Erişim: 10.04. 2024)
- URL-2: Özdeyiş. <https://sozluk.gov.tr/>(Erişim: 10.04. 2024)
- URL-3: Değer. <https://sozluk.gov.tr/>(Erişim: 10.05. 2024).
- URL-4: Kök değerler. <https://ogm.meb.gov.tr/www/genel-mudurlugumuzce-hazirlanan-degerler-egitimi-etkinlik-kitabi-yayimlandi/icerik/1665> (Erişim: 01.05. 2024).
- URL-5: Nahl Süresi. <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Nahl-suresi/1991/90-ayet-tefsiri>; Özel, 2006; Aydın, 2020. (Erişim: 15.04. 2024).
- URL-6: Dürüstlük. <https://sozluk.gov.tr/>(Erişim: 19.04. 2024).
- URL-7: 21st Century Competencies. <https://www.moe.gov.sg/education-in-sg/21st-century-competencies/>(Erişim: 15.05. 2024).
- URL-8: 21st Century Competencies. <https://www.moe.gov.sg/education-in-sg/21st-century-competencies/>(Erişim: 15.05. 2024).
- URL-9: Özdemetim. <https://sozluk.gov.tr/>(Erişim: 19.04. 2024).

Extended Summary

Ali Emiri wrote his work titled Ezhâr-ı Hakikat during her time as a financial inspector in Albania (1896-1900). In this study, the content analysis of the work in question is made. In the book, we read the thoughts of a wise man who tries to make sense of life and aims to leave a permanent mark on the world after his death based on his knowledge, experience and experience. Ezhâr-ı Hakikat is a work in the aphorism genre, of which there are few examples in Turkish literature. The author gives advice to his readers on religion, morality and patriotism, as much as he benefits from the books he has read and the scholars he has talked to, and shares his knowledge and experiences.

The subject of the study is to reveal the relationship between the work titled Ezhâr-ı Hakikat and the aphorism genre.

In the literature review, it was determined that there were a limited number of studies on Ezhâr-ı Hakikat. When these studies on Ezhâr-ı Hakikat are examined, it is seen that the studies are mostly aimed at the introduction and simplification of the work. The aim of this study is to introduce the work called Ezhar-ı Hakikat. The messages intended to be given to the reader in the work, the relationship of the messages with the root values, which values the author prioritizes and the type of transfer of values are examined within the scope of the research. According to the findings, Ezhâr-ı Hakikat is a work in the aphorism genre. It is thought that the study will contribute to the aphorism genre in Turkish literature and the relationship of aphorisms to the root values. In the study, aphorisms were classified according to their root values. The study was limited to this root value.

The study was carried out using document analysis, one of the qualitative research methods. In the study, Ezhâr-ı Hakikat was examined in the context of root values. It is noteworthy that there are different classifications in the classification of root values according to social and individual purposes and scopes. The study was limited to the following root values: justice, honesty, patience: responsibility, helpfulness:, patriotism, love, respect, friendship, self-control

Ezhâr-ı Hakikat is a work of Ali Emiri that he wrote in the aphorism genre. The work contains 220 short texts numbered according to Arabic letters belonging to national and spiritual values. All of the texts are informative texts, but only 172 of them were evaluated as aphorisms. In the evaluation, attention was paid to ensure that the selected texts were short, concise and pithy. In the study, a few short sentences with aphorisms were identified among the long texts. These identified sentences were classified according to the root value they were associated with and included in the aphorism genre. According to the results of the study, 6 of the aphorisms in Ezhar-ı Hakikat are "justice"; 28 are "honesty"; 10 are "patience"; 26 are "responsibility"; 5 are "helpfulness"; 11 are "patriotism"; 7 are "love"; 25 are "respect"; Six of them were identified as sayings related to the value of "friendship" and 46 as "self-control". When we look at the numerical data, it is seen that Ali Emiri particularly attached primary importance to the values of "self-control", "responsibility" and "respect". The author frequently resorted to examples or metaphors to make his narratives effective and understandable. For examplin saying number 106, he likens injustice to a blunt sword; in saying number 178, he likens an evil heart to muddy water; in saying number 198, he likens mercy to gem; and in saying number 113, he likens unwholesome wealth to poisonous drink. In this respect, the work has a feature that readers can easily understand. In addition, Ezhâr-ı Hakikat was simplified and presented to the attention of readers under the name Hakikat Çiçekleri. Therefore, the work has been provided with the opportunity to reach a wider audience and to be included in textbooks. In the Turkish Course Curriculum (2019), the aphorism type is included in the 5th, 6th, 7th and 8th grades. In the textbooks prepared according to the program, students are asked to enrich their expressions by using aphorisms. According to the results of the study, it is seen that there are many aphorisms in Ezhâr-ı Hakikat that students can benefit from. Briefly mentioning Ali Emiri and quoting his aphorisms in Turkish textbooks will make a significant contribution to students in terms of both national culture theme and narrative techniques.

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

Etik Kurul Belgesi/Ethics Committee Approval: Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir./Article does not require an Ethics Committee Approval.

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / There is no potential conflict of interest for the authors regarding the research, authorship or publication of this article.